

УДК 323.2

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-4\(64\)-5](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-4(64)-5)

Василь КОЗЬМА

доктор політичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультурна, 1, Київ, Україна, 03150
ORCID: 0000-0002-8970-5968

Vasil KOZMA

Doctor of Political Sciences, Associate professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport, St. 1 Fizkultura St., Kyiv, Ukraine, 03150
ORCID: 0000-0002-8970-5968

ІСТОРИЧНА ПОЛІТИКА ЯК ЗБРОЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ (на прикладі окупованого Криму)

HISTORICAL POLITICS AS A WEAPON OF RUSSIAN AGGRESSION (on the example of occupied Crimea)

В умовах війни, окрім безпосередньо бойових дій, з'являються проблеми які вимагають глибокого теоретичного осмислення, а головне практичного врахування. Це стосується і проблематики, що досліджується в цій публікації – особливостей історичної політики сучасної Росії та її вплив на формування суспільної думки пересічних росіян. Історія на службі у політики явище не нове. У всі часи її намагаються переписувати та переглядати особливо в періоди глобальних потрясінь і соціальних зрушень. Колективні уявлення про минуле змінюються і в наш час, проте сьогодні історичні проблеми минулого, спотворення історичного контексту та дискредитація справжніх історичних фактів використовуються країною-агресором як зброя, що несе в собі реальну загрозу національній безпеці України.

У статті також розглядається сутність та характер державного утворення Російська Федерація її специфічні ознаки та відмінності від подібних державних утворень в минулому. Аналізуються російські історичні міфологеми, які використовуються путінським режимом для виправдання військової агресії проти України. Зроблено спробу осмислити природу російського шовінізму та експансіонізму. Зазначено, що міфологізація, фальсифікація та перекручування історії, особливо останнім часом, перетворили академічну науку на інструмент досягнення політичних цілей Кремля. Відтак, автор ставить собі питання: який вплив мають подібні інструменти на зростання рівня ксенофобії та шовінізму серед росіян та що розуміється під часто вживаними термінами про «загадковість російської душі», «винятковість, унікальність та особливу місію Росії у світі»? В цьому контексті автор аналізує російські наративи щодо окупованих українських територій зокрема «історичне виправдання» таких дій стосовно Автономної республіки Крим.

Ключові слова: історична політика, агресія, війна, ксенофобія, шовінізм.

In the conditions of war, in addition to direct hostilities, there are problems that require deep theoretical understanding, and most importantly, practical consideration. This also applies to the issues investigated in this publication - the peculiarities of the historical politics of modern Russia and its influence on the formation of the public opinion of ordinary Russians. History in the service of politics is not a new phenomenon. At all times, they try to rewrite and revise it, especially in periods of global upheavals and social changes. Collective ideas about the past are changing even in our time, but today historical problems of the past, distortion of the historical context and discrediting of real historical facts are used by the aggressor country as a weapon that poses a real threat to the national security of Ukraine.

The article also examines the essence and nature of the Russian Federation state entity, its specific features and differences from similar state entities in the past. Russian historical mythologies used by the Putin regime to justify military aggression against Ukraine are analyzed. An attempt was made to understand the nature of Russian chauvinism and expansionism. It is noted that mythologizing, falsification and distortion of history, especially recently, have turned academic science into a tool for achieving the Kremlin's political goals. Therefore, the author asks himself the question: what influence do such tools have on the growing level of xenophobia and chauvinism among Russians, and what is meant by the often used terms about the "mysteriousness of the Russian soul", "exceptionalism, uniqueness and special mission of Russia in the world"? In this context, the author analyzes Russian narratives regarding the occupied Ukrainian territories, in particular the "historical justification" of such actions regarding the Autonomous Republic of Crimea.

Key words: historical politics, aggression, war, xenophobia, chauvinism.

*On pent tout faire avec les
baionettes excepte s y asseoir.*

Постановка проблеми. «Багнетами ми можемо робити все, тільки не сидіти на них» – відома цитата Талейрана чи Наполеона Бонапарта, поставлена нами у заголовок цієї статті, нагадує нам просту істину суть якої зводиться до того, що шляхів захоплення чужих територій може бути багато, проте для тривалого панування грубої сили недостатньо. Досвід існування великих імперій показує, що тривалість їхнього життя залежить від двох обставин: по-перше, від наявності потужної й добре організованої військової сили, завданням якої є завоювання й упокорення нових земель та, по-друге, від проведення на цих територіях розумної й виваженої політики. Так, свого часу, розширюючи свої володіння Рим покладався не лише на силу легіонів. На завойованих територіях римляни, як правило, не нав'язували загальних законів, не втручалися у питання віри, звичаїв, побуту підкорених народів тощо. Це давало змогу забезпечувати мирне та тривале панування. Як би це дивно не звучало, шляхом завоювань ця імперія несла для підкорених народів безпеку, цивілізацію та прогрес. З часом в цьому «плавильному казані» народилось те, що сьогодні заведено називати Західним світом.

Виклад основного матеріалу. Виникає питання: яке відношення все сказане вище має до сучасної України? Якщо коротко – пряме, адже за століття свого існування український народ був під владою багатьох імперій, пережив неймовірно багато випробувань, а головне – вижив, зберіг свою національну ідентичність і сьогодні знайшов у собі сили боротися проти останньої, мабуть, найжорстокішої імперії в історії людства. Ця імперія, на відміну від римської, захоплюючи чужі землі приносить з собою лише кров, страждання та занепад повертаючи світ у темні часи середньовіччя. Сьогодні багато поневолених Росією народів з надією дивляться на битву України за свою незалежність сподіваючись, що ця Велика війна поставить крапку в існуванні подібних імперій.

Загарбання чужих територій відбувалось постійно і навряд чи припиниться у найближчому майбутньому. Яка ж причина цього явища? Для простого розуміння скажемо так – епідемія. Ні, не коронавірусу чи мавпячої віспи. З цими пошестями ще можна боротися. Епідемія шовінізму у всіх його проявах. Сьогодні ця небезпечна хвороба знову загострилась у нашого північного сусіда, а

на момент написання цієї роботи її симптоми з'явилися і на Заході. Знову ми чуємо розмови про чистоту раси, винятковість, обраність і т. п. «Ми [угорці] не є змішаною расою... і ми не хочемо ставати змішаною расою», – говорить прем'єр Орбан під час однієї зі своїх промов і додає, що країни, де змішуються європейці та не європейці, «більше не є націями». Цікаво кого має на увазі пан Орбан коли говорить про не європейців. Якщо пам'ять нас не підводить предки цього народу разом зі своїми найближчими родичами кипчаками ще вчора (за історичними мірками) випасали худобу в степах біля Уралу. Доцільно нагадати пану Орбану просту істину: наша ідентичність не в крові, вона в голові, а для кращого розуміння та засвоєння цієї істини варто завчитати історію тих народів які свого часу дуже пеклися про чистоту власної крові.

«Для більшої частини історії міжнародних відносин, пише у своїй знаменитій роботі «Велика шахівниця» Збігнев Бжезинський, фокусом політичних конфліктів був територіальний контроль. Причиною більшості кровопролитних війн з моменту виникнення націоналізму було або задоволення своїх національних устремлінь, спрямованих на отримання значних територій, або почуття національної втрати у зв'язку з втратою «священної» землі... В аналогічному річці століттями тлумачення російської національної величчї ототожнювалося з придбанням територій і навіть наприкінці ХХ століття російська наполеглива вимога зберегти контроль над таким неросійським народом, як чеченці, які живуть навколо життєво важливого нафтопроводу, виправдувалося заявами про те, що такий контроль є принципово важливим для статусу Росії як великої держави» [1, с. 50].

В чому специфіка сучасної Росії й, що саме відрізняє її народ від інших народів світу. На цю тему написано багато різноманітної літератури, проте спільним є одна річ. Все, що не піддається розумному поясненню трактується як «загадковість російської душі». Спробуємо і ми розв'язати цю «загадковість» тим більше, що досвід співжиття з цим народом у нас великий, а з початком повномасштабної війни проявились найхарактерніші глибинні його риси. Відтак можемо констатувати наступне:

- *Переважає більшість сучасних росіян перетворюється у керований натовп.* (В цьому питанні ми поділяємо думку

К. Ясперс: «Масу слід відрізнити від народу. Народ структурований, усвідомлює себе у своїх життєвих підвалинах, у своєму мисленні та традиціях. Народ – це щось субстанціальне і квалітативне, у його спільноті є якась атмосфера, людина з народу має особисті риси характеру завдяки силі народу, яка служить йому основою. Маса, навпаки, не структурована, не має самосвідомості, однорідна і квантитативна, вона позбавлена будь-яких відмінних властивостей, традицій, ґрунту – вона порожня. Маса є об'єктом пропаганди та навіювання, не знає відповідальності та живе на найнижчому рівні свідомості» [2, с.142].);

- В середині цієї маси спостерігається значна моральна деградація. Агресія та насилля з боку влади практично ліквідували в Росії будь-який спротив перетворивши населення на покірних рабів. Поступово ситуація в цій країні скочується до 30-х років ХХ ст. Боротьба з інакодумцями та пошук ворогів народу набувають характеру політичних репресій, а це, своєю чергою, змушує мільйони людей покидати батьківщину шукаючи кращої долі. Під рукою абсолютизму переважна більшість росіян втратили здатність до критичного мислення, до співчуття, поваги, терпимості до ближнього. Зміст перехоплених СБУ розмов російських військових зі своїми рідними та знайомими не може не шокувати. Цілком поділяємо думку професора Євгена Головахи «...ця країна вже не придатна для життя освічених, толерантних, інтелігентних людей. Це абсолютна варварська, дика, нацистська країна...» [3];

- Наявний високий рівень ксенофобії, що є прямим наслідком моральної деградації та культурного занепаду росіян. Як не дивно, ксенофобські настрої поширюються і на так звані «братні» народи, як в середині самої Російської Федерації, так і за її межами. Для прикладу: не встиг президент Казахстану Касим-Жомарт Токаєв повернутися з економічного форуму в Петербурзі-2022 де, між іншим, дозволив собі не погодитись з політикою «брата» як мир, дружба і партнерство миттєво перетворилися на погрози, шантаж і залякування, а економічна співпраця – на перекритий вентиль нафтопроводу. З екранів російського телебачення полилась широка річка бруду на увесь казахстанський народ зі звинуваченнями щодо «невдячності до старшого брата» і закликами відібрати у Казахстану «исконно русские земли». За Україну тут і мови немає, адже ми сьогодні сповна відчуваємо «братню руку Москви». Така тенденція підтверджується і соціологами [4]. На

запитання «Кого ви не хотіли б впускати до Росії» жителі цієї країни відповіли наступним чином:

Циган – 43%

«Вихідців із Африки» – 33 %

«Вихідців із Середньої Азії» – 30 %

Чеченців – 27 %

Китайців – 27 %

Українців – 22 %

Євреїв – 15 %

- *Фанатична одержимість ідеями «русского мира» та «величия России».* Як тут не згадати слова знаменитого італійського психіатра Чезаре Ломброзо: «Чим дивніша і безрозсудніша ідея, тим більшу кількість душевнохворих та істеричних людей вона захоплює...» [5]. В цьому контексті скажемо декілька слів про «хороших росіян». Безперечно міряти увесь народ однією міркою не варто, кожному хто відкрито виступає проти режиму Путіна і підтримує Україну ми вдячні. Вдячні навіть тим хто робить це мовчки прикриваючись фразеологізмом «Один у полі не воїн». Питання в іншому: скільки таких людей? Сотні, тисячі, мільйони? Чи існує в Росії критична маса розсудливих людей, що здатні змінити на краще цю країну? Відповідь очевидна – їх значно менше ніж ми очікували. Чому так? Можна відповісти коротко – «загадкова російська душа», проте одна обставина вражає нас. Навіть серед добре освіченої російської інтелігенції кількість фанатично упереджених людей досить велика. «Повсякчас зустрічаються дуже розумні люди, навіть видатні, що втрачають здатність мислити, коли справа стосується деяких питань. Захоплені тоді своєю політичною чи релігійною пристрастю, вони виявляють дивовижне нерозуміння та нетерпимість. Це випадкові фанатики, фанатизм яких стає небезпечним лише тоді, коли його дратують. Вони мислять з помірністю і ясністю про все, окрім тих питань, які стикаються з пристрастю, що охопила їх, – єдиним провідником їх у цих випадках» [6, с.79]. В цьому легко перекопатися потрібно лише, як, писав Володимир Винниченко, поставити перед російським демократом українське питання.

Підсумовуючи сказане зазначимо, що так звана «загадковість російської душі» це ширма якою намагаються прикривати хронічні хвороби російського суспільства в першу чергу його моральний занепад. Досліджувати причини такого стану речей потрібно окремо використовуючи міждисциплінарний підхід. Напевно повернення цього народу у спільноту цивілізованих народів зможе з часом його вилікувати. Як це зробити? Це також

тема для іншої розмови. Думається, що без сторонньої допомоги уже не обійтись.

Тепер про зброю, що перетворює людей на гвинтики системи. Ця зброя потужніша за будь-які «гради» та «смерчі» разом узяті. Не важко здогадатися, що мова йде про її величність *інформацію*, а точніше про використання інформації з певною метою. Мета може бути різною, проте методи, як правило, однакові. Розглянемо яким «інструментарієм» користується теперішня російська влада для формування «єдино правильної» суспільної думки.

У кожному суспільстві, у кожній культурі є свої міфи, які активно використовуються для утвердження тієї чи іншої моделі державного устрою, політичної системи, панівного режиму тощо. Але те, що ми спостерігаємо сьогодні в Росії вражає навіть досвідченого вченого. Міфологізація, фальсифікація та перекручування історії, особливо останнім часом, перетворили академічну науку на інструмент досягнення політичних цілей Кремля. Крайнім проявом фальсифікації історії стала маніпуляція та пропаганда.

Технології глобального, загальносуспільного маніпулювання, на думку вітчизняного вченого М. А. Дмитренка ґрунтуються на базових соціальних міфах, що впроваджуються в суспільну свідомість за допомогою таких способів маніпулювання:

- брехня – пряме, відверте підтасовування фактів і поширення неправдивої інформації;
- замовчування – блокування правдивої інформації щодо діяльності того чи іншого суб'єкта політики, події тощо;
- напівправа – препарування інформації, яка об'єктивно і ґрунтовно висвітлює мало-значущі деталі й водночас замовчує важливі факти та (або) неправильно інтерпретує події;
- упровадження іміджів і кліше – укорінення в суспільну свідомість бажаних для правлячої еліти стереотипів щодо тих чи інших суб'єктів політики, ідеологічних доктрин, окремих подій і фактів;
- навішування ярликів – бездоказове нав'язування суспільству негативних (з погляду більшості) оціночних категорій з метою компрометації певних суб'єктів політики (партій, суспільно-політичних рухів, індивідів) на кшталт «імперіаліст», «націоналіст», «фашист», «шовініст», «антисеміт» тощо. [7, с. 88].

Сьогодні за допомогою цих інструментів виправдовується агресія Росії проти таких країн як Грузія, Молдова, Україна під гаслом відновлення історичної справедливості та возз'єднання «исконно русских земель». Принцип простий та примітивний: відкриваємо під-

ручник з історії на потрібній сторінці й проголошуємо ці землі своїми лише на тій підставі, що там колись ступав чобіт російського солдата чи хтось розмовляє російською мовою. А якщо серйозно, то російська історична наука давно взяла на озброєння принцип – історію пишуть люди, а переписують її історики під диктування політиків і не гребують у своїх «дослідженнях» такими способами як фальсифікація чи перекручування історичних джерел. По правді кажучи, вивчати історію по джерелах – складний та тернистий шлях тим більше в Російській Федерації де і сьогодні багато тих самих джерел сховано за сімома замками з грифом таємності. Достеменно відомо, що інтерпретація історичних подій часто лежить в площині державної політики. Так, наприклад, вчорашній підручник з історії каже, що Сталін – тиран і злочинець, а теперішній – видатний державний діяч, геніальний полководець. Спробуй розібратися де істина. За великим рахунком краще зовсім не знати історію ніж засвоїти з дитинства знання у вигляді беззаперечних догм. З часом такі «знання» переростають у стійкі переконання та фанатичні вірування. Сумнівам та критичному мисленню там немає місця. Щоб переконати людину в тому, що вона помилялася чи її ввели в оману потрібно докласти значних зусиль і багато часу. Часто-густо, особливо з людьми похилого віку, це зробити неможливо в принципі. Таку картину можемо спостерігати в російському суспільстві де переважна більшість населення окрім впливу пропаганди зазнала не менш руйнівного впливу з боку деградованої російської історичної науки.

В цьому місці, варто бути справедливим і наголосити, що українська історична наука часто програє у битвах за історичне минуле. Свого часу росіянам вдалося нав'язати думку, що лише вони є спадкоємцями Київської Русі, Російської імперії, Радянського союзу і не секрет, що до подій 2022 року більшість народів світу сприймали Україну як бунтівну частину Росії. Величезна помилка, на нашу думку, у цьому протистоянні писати власну історію з огляду на теперішні національні інтереси. Все що пережив наш народ в цих державних утвореннях – це історія України. Без виключення. Від заснування першого поселення на київських пагорбах до польоту в космос першої людини й не варто піддаватися на провокативні заяви російського диктатора й «розривати могили», щоб з'ясувати якої національності були ті сотні тисяч солдат, що лежать у братських могилах під Києвом, Курськом, Сталінградом чи Берліном. Перемога у тій війні немає одного власника. Це спільна справа багатьох народів світу.

Стосовно нашого об'єкта дослідження зазначимо, що окупація, а згодом і анексія Кримського півострова Росією супроводжувалась усім набором маніпулятивних технологій особливе місце серед яких займає історична політика. Використовуючи цей інструмент Росія змогла нав'язати думку багатьом впливовим лідерам західного світу про «справедливість такого повернення». І хоча на дипломатичному рівні ніхто з них не визнав Крим російським не треба бути знайомим експертом, щоб зрозуміти якою насправді була реакція. Достатньо оцінити результати «важких» санкцій запроваджених проти Росії після подій 2014 року. За великим рахунком, це оказамилування та загравання з російським диктатором призвело до розв'язання повномасштабної війни в Європі у лютому 2022 року. Щось подібне ми уже бачили. На думку знаного англійського історика Нормана Дейвіса, «західні держави ніколи не славилися своєю рішучістю. Коли 1920 р. Червона армія напала на Варшаву, вони з власної ініціативи вислали кілька військових місій, проте не допомогли військовою силою. 1934 р., коли маршал Пілсудський у Парижі натякав про необхідність превентивної війни проти нацистської Німеччини, йому ніхто не відповів. Західні великі держави ніколи не могли до ладу вирішити, чи їхня політика в Східній Європі має спиратися на нові держави, скажімо, Польщу, чи на задовільну їхнім смакам постбільшовицьку Росію, яка ніколи не матеріалізувалася. З 1935 р., коли їхній страх перед Гітлером переріс нелюбов до Сталіна, вони вдалися до гієни, щоб приборкати вовка» [8, с. 1008].

Отже, як було зазначено вище, для формального виправдання своїх дій Росія завжди апелює до минулого. Ну що ж давайте погортаємо сторінки історії і подивимось коли саме Крим став «исконно русскою землею». Для наочності скористаємось хронологічною таблицею 1.

Неважко здогадатися з якої дати сучасна Росія вважає Крим своїм. Проте, як було сказано вище, російська імперія ніколи не була національною державою росіян і претендувати на історичний спадок цієї імперії сучасні українці мають таке ж право як і всі інші народи. Керуючись подібною логікою Крим, анексований російською імперією у 1783 році, є частиною України. Ба більше, якщо переписувати історію з тієї сторінки яка Вам найбільше подобається виникає цілком закономірне питання: чому Росії можна так робити, а, наприклад, Китаю – ні. Подивіться уважно на карту Російської імпе-

рії за 1783 рік. Де Хабаровськ, Дагестан, Чечня, Середня Азія і т. д.? Що посієш – те й пожнеш і йдеться не про можливі альтернативні історичні сценарії, а про найближче майбутнє Російської Федерації. З легкої руки Москви політичне переписування історії може стати модним трендом. До речі, такий підхід не новий. У свій час його використовували майже всі диктатори які хворіли на манію величі. Так Беніто Муссоліні у своїй зовнішній політиці орієнтувався не багато ні мало на відновленні Римської імперії, правда не відомо точно з якої дати, а його одіозний друг Адольф Гітлер пішов ще далі повіривши у те, що саме йому випала доля встановити тисячолітнє царство Святого Духа на Землі. Правда царство називалось Великонімецький рейх, а святість там визначалася за расовою ознакою.

В аспекті зазначеної проблематики, вельми цікавим є природа російського експансіонізму та шовінізму. На думку Г. Кіссінджера, політика Росії «століттями керувалася власним особливим ритмом, здійснюючи безперервну експансію на землях, що охоплювали майже кожен клімат і цивілізацію, і перериваючись час від часу хіба з необхідності скоригувати свою внутрішню структуру відповідно до масштабів завдань – і тільки для того, аби знову повернутися, як приплив, що розбивається об берег. Від Петра Великого до Володимира Путіна змінювались обставини, однак незмінним залишився ритм. Європа поступово приходила до того, щоб прийняти власну багатополярність як механізм творення балансу, однак Росія вивчала своє розуміння геополітики в суворій школі степу, де величезні кочові орди боролися за ресурси на відкритій місцевості, а фіксованих кордонів практично не було. Регулярні грабіжницькі набіги та поневолення мешканців інших країн були для деяких кочовиків способом життя; незалежність окреслювалася територією, яку народ міг фізично захистити. Росія підтверджувала свій зв'язок із західною культурою, але – навіть з тим, як її розміри зростали в геометричній прогресії, – вона почала вбачати себе обложеною форпостом цивілізації, безпеки якого можна досягнути тільки за допомогою нав'язування своєї абсолютної волі сусідам» [9, с. 46].

І в наш час, наполягаючи на своїй винятковості та унікальності Росія незчулася як повернулася до свого первісного стану – дикої орди азійських степів. «Переконаність росіян в унікальності російської долі, пише А. Дж. Тойнбі, проступала у вірі, що мантия Константинополя – «Другого Рима» – впала

Таблиця 1

Роки	Події	Чий Крим?
XII ст. до н. е.	Кримські степи населяють киммерійці	Киммерійський
VIII-VII ст. до н. е.	Колонізація Криму греками	Грецький
V ст. до н.е.	Об'єднання грецьких міст у східній частині Криму в Боспорське царство	Грецький
III-II ст. до н.е.	Центр скіфської держави переноситься із Придніпров'я до Криму	Скіфський
II ст. до н.е.	Скіфи на чолі зі Скілуром вступають у боротьбу з грецькими містами за приморські гавані. На боці греків – цар Понта Мітрідат VI Євпатор, який послав до Криму війська під керівництвом Діофанта. Армія Діофанта розгромила скіфську державу та включила грецькі міста до складу Понту.	Грецький
107 р. до н.е.	Повстання скіфа Савмака, придушене Мітрідатом, який утвердив своє тимчасове панування на Боспорі та в Херсонесі	Грецький
63 р. до н.е.	Понт завойований Римською імперією, кримські міста переходять під контроль римлян. Початок панування Римської Імперії у Криму.	Римської імперії
I ст. н.е.	Вторгнення сарматів у степову частину Криму.	Сарматський
Друга половина II століття	Боротьба Боспорського царства із залишками кримських скіфів. Скіфи зазнають поразки, їхні землі розділені між Боспором, Римом та сарматами.	Грецький Римський Сарматський
Середина III століття	Навала готів. Вони захоплюють усі колишні володіння римлян (крім Херсонеса), сарматів та беруть під свій контроль Боспорське царство.	Готський Римський
269-270 рр.	Римські війська відкидають варварів за Дунай.	Римської імперії
375 рік	Навала гунів, розгром ними Боспорського царства.	Гунський
IV-V ст.	Поступове відновлення влади Римської (Візантійської) імперії над гірською частиною Криму. Уцілілі після навали гунів готи приймають владу Візантії	Римський (Візантійський)
Кінець VII ст.	Майже всю територію Криму захоплюють хозари, крім Херсонеса, що залишився під владою Візантії.	Хозарський Візантійський
X-XIII ст.	Частина Криму у складі Київської Русі	Візантійський Київської Русі
X ст.	Після розгрому хозарського каганату русичами степовий Крим переходить до печенігів.	Візантійський Печеніжський
XI ст.	Степовачастина Криму завойована кипчаками.	Візантійський Кипчакський
XIII ст.	Послаблення влади Візантії. Частина її володінь переходить до генуезців, частина стає самостійним князівством Готія (Феодоро).	Візантійський Італійський
1239 р.	Завоювання Криму татаро-монгольським військом хана Бату. Степовий Крим стає частиною (улусом) Золотої Орди.	Монгольський
1441 р.	Утворення незалежного Кримського Ханства.	Татарський
1475 р.	Османське військо під командуванням Гедика Ахмеда паші завойовує генуезькі володіння та князівство Феодоро. Кримське ханство потрапляє у васальну залежність від імперії Османа.	Османської імперії
1783 р.	Включення Криму до складу Російської імперії	Російської імперії
1917-1920 рр.	Громадянська війна. На території Криму кілька разів змінюють один одного «білі» та «червоні» уряди.	?
18 жовтня 1921 р.	Декретом ВЦВК та РНК РРФСР утворено Автономну Кримську Радянську Соціалістичну Республіку у складі РРФСР.	РРФСР
1941-1944 рр.	Крим окуповано фашистською Німеччиною	Німецький
30 червня 1945 р.	Указом Президії ВР СРСР Кримська АРСР перетворена на Кримську область у складі РРФСР.	РРФСР
19 лютого 1954	Указ Президії ВР СРСР про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу УРСР.	УРСР
1 грудня 1991 р.	На загальноукраїнському референдумі 54% голосів кримчан підтримали незалежність України.	УРСР, Український

на плечі Росії. Московські претензії на роль єдиного осідку та твердині православного християнства досягли кульмінації у створенні 1589 р. автокефального Московського патріархату, саме тоді, коли російським територіям, значно поменшеним унаслідок зазіхань середньовічного Заходу, стала загрожувати тільки-но народжена доба тріумфів новітньої західної технології.

На цей виклик Росія відповіла трьома різними відгуками. Перший – це тоталітарна реакція «зелотів», і її типовим виявом є фанатична секта старообрядців. Другий відгук – цілковите «іродіанство», і його виявом є геній Петра I. Петрова політика полягала в перетворенні Російської імперії з православної світової держави на одну з локальних держав новітнього західного світу. Визнавши Петрову політику, росіяни кінець кінцем змирилися, що їм треба стати таким самим народом, як і решта, і мовчки зріклися претензій Москви на унікальність своєї долі як твердині православ'я – єдиного, як гадають старовіри, суспільства, що несе надію на майбутнє всьому людству. Хоча Петрова політика протягом більше ніж двох століть нібито здобувала очевидні успіхи, російський народ ніколи не підтримував її щиросердно. Ганебний крах російських мілітарних зусиль під час загальної війни 1914–1918 рр. став очевидним свідченням, що після двохсот з гаком

років експерименту Петрова політика вестернізації виявилася не тільки неросійською, а й невдалою: вона не «принесла добра», і за цих обставин через комуністичну революцію знов утвердилось довго згнічуване наполягання на унікальності російської долі» [10, с. 146].

Висновки. Ми не ставили собі за мету в цій роботі дискутувати на тему «загадкової російської душі» чи «унікальності російської долі». Скажемо лише, що якщо в найближчому майбутньому в цій країні пануватиме режим Путіна не далеко той час коли за подібні цитати будуть засуджувати до тривалих термінів позбавлення волі за статтею «Про дискредитацію російської історії». Можливо хтось заперечить, що такої статті не існує? Це лише питання часу.

Отже, аналізуючи російські наративи щодо власної зверхності та приналежності тих чи інших територій мусимо враховувати той факт, що у своїх прагненнях до експансії ця держава не знає меж і єдиним дієвим механізмом здатним зупинити її в цьому є сила. Сила нового світового порядку, що буде базуватися на жорсткому контролі виконання державами норм міжнародного права. Таким чином, по завершенні війни Україні разом із найближчими сусідами потрібно виробити такі гарантії та механізми власної безпеки, щоб наступні покоління наших громадян жили в мирі та спокої.

Література:

- 1.Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. Москва: Международные отношения, 1999. 256 с.
- 2.Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва: Политиздат, 1991. 527 с.
- 3.Головаха Є. «Як порівняти з "братським" народом - ми таки святи» URL: <https://i-soc.com.ua/ua/news/yak-porivnyati-z-bratskim-narodom-mi-taki-svyati> (дата звернення 25.09.2022).
- 4.Левада-центр. «Мониторинг ксенофобских настроений, июль 2018» URL: <https://www.levada.ru/2018/08/27/monitoring-ksenofobskih-nastroenij/> (дата звернення 25.09. 2022).
- 5.Ломброзо Ч. Гениальность и помешательство. Киев: Издательский союз «Андронум», 2020. 220 с.
- 6.Лебон Г. Психология социализма. Киев: Издательский союз «Андронум», 2020. 316 с.
- 7.Дмитренко М. А. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції. Київ: Знання України, 2008. 544 с.
- 8.Норман Дейвіс. Європа: Історія. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2008. 1464 с.
- 9.Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Київ: Наш формат, 2017. 320 с.
10. Тойнбі А. Дослідження історії. Т.2. Київ: «Основи», 1995. 401 с.

References:

- 1.Bzhezinskij Z. Velikaja shahmatnaja doska. Gospodstvo Ameriki i ego geostrategicheskie imperativy. Moskva: Mezhdunarodnye otnoshenija, 1999. 256 s.
- 2.Jaspers K. Smysl i naznachenie istorii. Moskva: Politizdat, 1991. 527 s.
- 3.Holovakha Ye. «Iak porivniaty z "bratskym" narodom - my taky sviati» URL: <https://i-soc.com.ua/ua/news/yak-porivnyati-z-bratskim-narodom-mi-taki-svyati> (data zvernennia 25.09.2022).
- 4.Levada-centr. «Monitoring ksenofobskih nastroenij, ijul' 2018» URL: <https://www.levada.ru/2018/08/27/monitoring-ksenofobskih-nastroenij/> (data zvernennja 25.09. 2022).
- 5.Lombrozo Ch. Genial'nost' i pomeshatel'stvo. Kiev: Izdatel'skij sojuz «Andronum», 2020. 220 s.

6. Lebon G. Psihologija socializma. Kiev: Izdatel'skij sojuz «Andronum», 2020. 316 s.
7. Dmytrenko M. A. Politychna systema Ukrainy: rozvytok v umovakh hlobalizatsii ta informatsiinoi revoliutsii. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2008. 544 s.
8. Norman Devis. Yevropa: Istoriia. Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2008. 1464 s.
9. Kissindzher H. Svitovyi poriadok. Rozdumy pro kharakter natsii v istorychnomu konteksti. Kyiv: Nash format, 2017. 320 s.
10. Toinbi A. Doslidzhennia istorii. T.2. Kyiv: «Osnovy», 1995. 401 s.